

Українські репрезентації на міжнародній конференції з прав людини у Тегерані 1968 р.

Після ухвалення Організацією Об'єднаних Націй Загальної декларації прав людини 1948 р. (далі - Загальна декларація) категорія прав людини перейшла зі сфери винятково внутрішньої компетенції і національного законодавства на міждержавний рівень, ставши предметом міжнародного права. Протистояння «холодної війни» стало чи не головною причиною відсутності прогресу впродовж 1950-х років у виробленні нових стандартів прав людини і їхнього захисту. Скажімо, Міжнародні пакти про права людини, розділені з політичною доцільністю на два окремі документи - Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права й Міжнародний пакт про громадянські та політичні права - були підготовлені з більш ніж півторадесятирічною затримкою [3, с. 21]. Такий стан справ був зумовлений дражливістю питання дотримання

основоположних прав і свобод людини у низці країн, передусім у Радянському Союзі.

12 грудня 1963 р. Генеральна Асамблея ООН (далі - ГА ООН) виступила з ініціативою провести Міжнародний рік прав людини, приурочивши його двадцятиріччю з часу ухвалення Загальної декларації. У резолюції 1961 (XVIII) наголошувалося на тому, що проведення Міжнародного року прав людини потрібно використати для досягнення «максимально можливого прогресу» у забезпеченні основних прав свобод і людини [16, р. 43]. Задля цього 20 грудня 1965 р. ГА ООН у своїй резолюції 2081 (XX) задекларувала бажання скликати Міжнародну конференцію з метою «сприяння подальшої реалізації принципів Загальної декларації прав людини, розвитку та гарантування політичних, громадянських, економічних, соціальних і культурних прав; припиненню дискримінації і порушення прав

людини та фундаментальних свобод на ґрунті раси, кольору шкіри, статі, мови чи релігії» [17, р. 44]. Перед учасниками конференції ставилися завдання: 1) простежити прогрес у здійсненні принципів дотримання прав людини, починаючи з часу ухвалення Загальної декларації 1948 р.; 2) оцінити ефективність використовуваних ООН методів у сфері захисту прав людини, особливо щодо ліквідації усіх форм расової дискримінації і практики апартеїду; 3) сформулювати програму дій у рамках відзначення 1968 р. як Міжнародного року прав людини [17, р. 44]. Невдовзі, а саме 9 травня 1966 р., Генеральний секретар ООН скликав підготовчий комітет (представники 23-х країн), який провів низку робочих зустрічей. Після попередніх погоджень ГА ООН визначила місцем проведення Міжнародної конференції з прав людини столицю Ірану - місто Тегеран [12, Р- !].

Мета статті - проаналізувати політичну атмосферу та інформаційні кампанії навколо підготовки й проведення Міжнародної конференції з прав людини у Тегерані, акцентувавши увагу на діях українських представників.

* * *

Жодних заперечень щодо ініціативи провести Міжнародний рік прав людини серед країн-членів ООН не лунало, однак невдовзі з'ясувалося, що їхні позиції різняться стосовно переліку першочергових заходів і їхнього наповнення. Причина полягала в тому, що питання дотримання прав людини усе більше ставало предметом геополітичних дискусій і звинувачень між Сполученими Штатами і Радянським Союзом [3, с. 18]. Наприклад, радянська делегація при ООН, як і її сателіти, звертали увагу на прагнення країн Заходу обмежитися формальними церемоніями: «Зусилля цих країн зводилося в основному до <...> поширення тексту Загальної декларації прав людини, видання спеціального плакату, котрий би символізував ідеї свобод і прав людини, організацією спеціальної виставки відповідних документів ООН, проведення концерту, надання премій особам, які нібито "зробили видатний внесок у справу розвитку і захисту прав людини й основних свобод"» - писав тогочасний радянський правознавець і дипломат Яків Островський [6, с. 171]. Вживаючи риторичну подібність штабу, радянські представники наполягали на «практичних діях» у напрямку «забезпечення цілковитої поваги до прав людини» (мова, зокрема, про невідкладну ратифікацію країнами-членами ООН усіх конвенцій, що регулювали права людини) [6, с. 173]. Втім подібні заяви ущент розбивалися об закиди країн Заходу щодо порушення конституційних прав громадян Радянського Союзу, переслідування та ув'язнення

інакочисельців, відсутності свободи слова й інформації тощо [21, р. 148].

У 1967 р. декілька країн Заходу, передусім Австралія, Велика Британія, Канада і, меншою мірою, СІНА, виступили з ініціативою вдосконалення системи дотримання прав людини, запропонувавши скликати задля цього спеціальну міжнародну конференцію. Серед обговорюваних пропозицій, висувалася ідея створення посади Верховного комісара з прав людини - пропозиція, яку обговорювали з кінця 1940-х років, але яку так і не втілили у життя. Радянський Союз розглядав такий крок втручанням у внутрішні справи суверенних держав і виступив проти, пропонуючи натомість створити комітет з п'яти комісарів - по одному для кожного континенту для розгляду «грубого порушення» прав людини [7, с. 547]. Що більше, радянська сторона трактувала таку пропозицію країн Заходу як намагання «підірвати основи й змінити напрям діяльності ООН». Велика Британія оцінила таку реакцію, як погано завуальовану спробу Москви «завадити просуванню прав людини в рамках ООН» [20, р. 89].

Аналізуючи протистояння у сфері прав людини, американський дослідник Джек Донеллі відзначав: «Комісія з прав людини, під контролем США, широко обговорювала свободу інформації (право, яке Радянський Союз систематично порушував), але ігнорувала всі економічні та соціальні права, як і інші специфічні громадянські й політичні права. З іншого боку, Радянський Союз пробував зосередити увагу на расовій дискримінації та безробітті на капіталістичному Заході. Хоча кожна зі сторін вказувала на реальні зловживання, обвинувачення в порушенні прав людини були значною мірою тактичними маневрами в більш широкій політичній та ідеологічній боротьбі. Більше того, обидві супердержави регулярно демонстрували відверте ігнорування прав людини» [3, с. 19].

Тогочасне ідеалістичне трактування прав людини у світі не завжди відповідало реальному підходу до цього питання. Напередодні конференції у Тегерані низка країн, серед яких Велика Британія і США, не демонстрували надмірної ейфорії і віри у можливість раціонально реформувати систему із дотримання прав людини у світі [20, р. 92-93]. Що ще гірше для прихильників реформи, резолюцію про створення спеціального органу - Міжнародного суду з прав людини вніс на розгляд диктатор Гаїті Франсуа Дювальє (1957-1971), дискредитувавши таким чином саму ідею [20, р. 92].

Та якщо для багатьох країн проведення Міжнародної конференції з прав людини у Тегерані видавалося буденним явищем, то українські організації поза межами Радянського

Союзу вирішили скористатися нагодою, аби привернути увагу до ситуації з правами людини в УРСР. Особливу активність у цьому контексті демонстрували канадські українці, які своєю рішучою позицією виділялися і в інших ситуаціях, коли мова заходила про обстоювання прав і свобод українців у складі Радянського Союзу. В одному з номерів газети «Український голос» (Вінніпег) у контексті проведення Тегеранської конференції з'явилася стаття під красномовним заголовком: *«Не пропускайте доброї нагоди»*, автор якої закликала українську громадськість Канади та інших країн світу використати нагоду проінформувати світову спільноту про порушення прав людини в Радянському Союзі [8].

Наприкінці березня 1967 р. в університеті Монреаля відбулася Всесвітня асамблея з прав людини, завдання якої полягало у практичній підготовці до участі у Тегеранській конференції. Свідченням цього стала участь у зібранні багатьох фахівців, делегованих наступного року взяти участь у Міжнародній конференції з прав людини. Експерти обговорювали різні аспекти проблеми порушення прав людини у світі. З-поміж учасників конференції виступив і знаний професор-лінгвіст Ярослав Рудницький (1910—1995), котрий порушив питання дотримання мовних прав людини й народу як головну проблему, яку необхідно розглянути на міжнародному рівні [2]. Водночас представники Комітету українських студентів захисту прав людини передали голові Асамблеї С. Адебо (Нігерія) петицію з вимогою включити до порядку денного Тегеранської конференції питання порушення прав людини в УРСР. Крім того представники українського студентства Канади провели маніфестацію та акцію із вручення учасникам конференції інформативних матеріалів про події в Україні [1, с. 1-2]. Проте асамблея відмовилася розглядати подану петицію, оскільки перед нею не стояло завдання займатися «специфічними випадками порушення постанов про права людини, осуджувати ці порушення чи засуджувати окремі факти» [7, с. 536] (студентська петиція однак стала предметом закулісної дискусії 22 і 23 березня. - Р. С.). Домагання студентів українського походження не залишилися поза увагою всередині Канади та сусідніх США, викликавши інтерес місцевих засобів масової інформації. До студентської ініціативи долучилися громадські організації українців, які прагнули продемонструвати світові колоніальний статус УРСР та *«топтання прав людини в Україні комуністами»* [5].

За рішенням Президії Комітету Українців Канади (КУК) 28 квітня 1968 р. (неділя)

відзначили як «День Солідарності з Українським Народом». Крім традиційного проведення протестів проти владного свавілля в УРСР, переслідування української інтелігенції, зважаючи на наближення Міжнародної конференції з прав людини у Тегерані, було вирішено звернутися з телеграмою до прем'єр-міністра Канади, генерального секретаря ООН та учасників конференції [4, с. 31]. Відомо, що прем'єр-міністра Лестера Пірсона (1963-1968) закликали порушити питання дискримінації культурних, національних та релігійних прав українців у складі СРСР, а також засудити практику арештів і закритих судів над дисидентами [5].

У квітні 1968 р. секретаріат Світового конгресу вільних українців (СКВУ) скерував до генсека ООН У Тана (1961-1971) листа - це був перший випадок, коли українці поза Україною виступили на міжнародній арені через своє центральне представництво. СКВУ закликав до безумовного дотримання прав людини згідно з положенням Загальної декларації, звільнення політичних інакодумців, сприяння в реалізації Декларації про надання незалежності колоніальним країнам та народам від 14 грудня 1960 р. У листі викладалася коротка історія та наслідки встановлення більшовицького режиму на українських землях і підкреслювалося, що «радянський уряд систематично порушує не лише Загальну декларацію прав людини, але також і Декларацію про надання незалежності колоніальним країнам і народам разом з Конституцією і чинним законодавством» [10, арк. 2]. Відтак, СКВУ закликав ООН вплинути на радянський уряд таких напрямках: «1. Забезпечити безумовне дотримання прав людини, як це визначено у Загальній декларації. 2. негайно звільнити всіх українських інтелектуалів, ув'язнених за обстоювання прав, визнаних Загальною декларацією. 3. Дотримуючись Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам... визнати право всіх народів створювати незалежну і суверенну державу... 4. Дозволити Україні та іншим федеративним республікам Радянського Союзу вимагати права домагатися права незалежності згідно 17 статті конституції СРСР і Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам 1960 р.» [10, арк. 3].

Під час Міжнародної конференції з прав людини у Тегерані (22 квітня- 13 травня 1968 р.) працювало аж дві делегації: одна офіційна - репрезентант УРСР і одна неофіційна (не зареєстрована), яка репрезентувала трьохмільйонну українську спільноту у «вільному світі» і діяла під егідою СКВУ. Останню очолював президент КУК о. Василь

Кушнір (Канада; 1893-1979), а серед інших шести її членів значилися: першоієрарх УАПЦ Мстислав Скрипник (США; 1898-1993), журналіст Володимир Душник (США; 1908-1985), адвокат Денис Квітковський (США; 1909-1979), журналіст Михайло Сосновський (Канада; 1919-1975), громадський діяч Ярослав Мусіянович (1915-1999; Франція), правник Богдан-Тадей Галайчук (Аргентина; 1911-1974). До завдань делегатів належало проведення зустрічей з членами Міжнародної конференції та інформування про порушення прав людини в Українській РСР [19]. Акредитованим у Тегерані засобом масової інформації представники української делегації передали спеціальні комунікати англійською і французькою мовами, а також копії листів політв'язнів, книги В'ячеслава Чорновола «Лихо з розуму» та Івана Коляски «Освіта в Українській РСР».

Попри докладені зусилля, ефективність вчинених дій українськими представниками навряд чи можна вважати достатньою, хоч і применшувати її результатів теж не варто. У листі від 21 жовтня 1968 р. до учасника Тегеранської конференції Я. Мусіяновича член Українського національного об'єднання (УНО) Євген Мاستикаш відзначав: «На мою думку, був це перший того роду виступ на міжнародній конференції в українській справі, своїми власними силами» [9, арк. 42]. Українська делегація підготувала спеціальний меморандум, який однак не знайшов підтримки в учасників конференції через (це одна з версій) його «гостроту» [11, с. 10]. Якщо підходити до цього питання з правової точки зору, то ігнорування українських вимог можна пояснити тим фактом, що делегація СКВУ не мала офіційного статусу і навіть не числилася у списку спостерігачів. Саме це і варто вважати основним прорахунком, причини якого доцільно шукати у відсутності подібного досвіду діяльності закордонних українців. До слова, зауважимо, що «консультативний статус» на конференції отримали Світовий конгрес євреїв (були представлені й інші єврейські організації), Світовий конгрес мусульман, Індійська жіноча конференція, Пакистанська жіноча асоціація та низка інших організацій [12, р. 31]. Загалом, у конференції взяли участь близько 400 делегатів із 84-х держав, а також понад сотня представників (спостерігачів) від окремих інституцій ООН і спеціалізованих установ, регіональних міжурядових та неурядових організацій. До останніх критично ставилася радянська сторона, вбачаючи у їхній присутності намагання США перехопити ініціативу на конференції у свої руки [6, с. 175].

Причини невдачі української делегації у Тегерані згадуваний уже Є. Мاستикаш вбачав у «недодержанні певних формальних справ, зв'язаних із внесенням меморандуму СКВУ і українських юристів, а ще важніше що треба було подумати і зорганізувати окрему установу чи організацію Оборони Прав Людини і поробити старання включити її до подібних організацій, які є членами так званих недержавних установ у системі Об'єднаних Націй. Маючи окрему організацію наші представники були б на такій чи подібній міжнародній конференції не обсерваторами, а повноправними учасниками конференції, що дає далеко більші можливості нашим представникам і цілій нашій справі» [9, арк. 42].

Дещо інші завдання стояли перед делегацією УРСР, яка складалася з трьох представників, а саме: професора Київського державного університету імені Тараса Шевченка, постійного представника УРСР в Комісії з прав людини ООН Петра Недбайла (1904-1974; голова делегації), декана юридичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка Володимира Сокурєнка (1921-1994), першого секретаря Міністерства закордонних справ Юхима Качурєнка (1924-1995) [12, р. 29]. Для порівняння, до делегації Білоруської РСР входило два представники та один консультант, а до делегації СРСР - чотири представники і два консультанти [12, р. 22; 29] (відзначимо, що Тегеранську конференцію під час її роботи відвідав Голова Ради Міністрів СРСР Олексій Косигін).

23 квітня 1968 р. голова делегації Української РСР П. Недбайло виступив з промовою, в якій заторкнув питання ролі держави у гарантуванні прав людини та практичного втілення принципів Загальної декларації. Він наголосив, що «ідеал вільної людської особистості може бути досягнутий тільки тоді, коли будуть створені такі передумови, при яких кожен зможе користуватися без дискримінації своїми економічними, соціальними і культурними правами, так само, як і своїми громадянськими та політичними правами» [7, с. 544]. Така заява в контексті реального, а не декларативного стану з дотриманням прав людини в УРСР виглядала б досить неоднозначно, якби доповідач врешті-решт не акцентував увагу на перешкодах у втіленні цих прав - «расовій дискримінації, сегрегації, політиці і практиці апартеїду» [7, с. 544]. Учасник української делегації від СКВУ М. Сосновський з цього приводу наголошував:

* У 1940-1941 рр. П. Недбайло обіймав посаду декана юридичного факультету Львівського університету.

«В ім'я правди й об'єктивності було б потрібно показати і другу сторону медалі: у якій мірі і як справді *грубо* (курсив автора. - *Р. С.*) порушуються основні права людини і народів... в СРСР, а разом з тим і передусім в Україні, яку проф. Недбайло у своїй промові представив у таких привабливих кольорах... Але що ж тоді зробити з насильною русифікацією, нищенням української національної культури, її пам'яток тощо?» [7, с. 545].

Делегація УРСР намагалася демонструвати свою активність у різних ділянках роботи конференції, вносячи, зокрема, письмові резолюції. Одна з таких резолюцій (A/CONF32/C2/L33) стосувалася методів діяльності ООН та рекомендувала «фокусувати свою увагу на фундаментальних проблемах, пов'язаних з грубими і систематичними порушеннями прав людини»; інша - спільна з Польщею (A/CONF32/C2/L39) - стосувалася «міжнародної співпраці у переслідуванні і покаранні осіб, причетних до військових злочинів і порушень прав людини» [12, р. 50-51]. Подібні пропозиції назагал вписувалися у загальну радянську стратегію дій. Делегація Радянського Союзу, очолювана юристом Віктором Чхиквадзе (1912-2006), зокрема, виступила з резолюцією про необхідність «припинити тортури і вбивства, звільнити політичних в'язнів» [12, р. 52]. Такі вимоги з радянського боку були щонайменше парадоксальними, особливо якщо зважити на кількість політичних арештантів в СРСР. Будь-які закиди у свій бік Радянський Союз кваліфікував винятково як втручання у внутрішні справи. Натомість радянська делегація і її сателіти постійно згадували ситуацію з правами людини в ПАР, Південній Родезії, Анголі, Мозамбіку, Греції, португальській Гвінеї тощо [6, с. 176].

Учасники Міжнародної конференції з прав людини намагалися проаналізувати виконання Загальної декларації з часу її ухвалення і накреслити програму на майбутнє [13]. За основу порядку денного конференція затвердила пропозиції Підготовчого комітету і ГА ООН. Для ефективної підготовки документів було створено три комітети, в рамках яких розглядали і погоджували основні питання. Особливу увагу учасники Тегеранської конференції приділяли проблемі апартеїду, боротьбі з неписьменністю та порушенням прав жінок. Канадський делегат у підготовчій групі конференції, звітуючи своєму керівництву в Оттаві, писав, що гору взяв не раціональний і професійний підхід, пропагований країнами Заходу, а скоріше дуже емоційний з «політично улюбленими темами» соцтабору (апартеїд, рабство, расова дискримінація, деколонізація) [20, р. 88].

Однак, попри наявні розбіжності, 13 травня 1968 р. учасники Міжнародної конференції з прав людини одногосно ухвалили спільну декларацію та 29 резолюцій, які, зокрема, стосувалися расової дискримінації, самовизначення народів і прав людини у збройних конфліктах. Тексти прокламацій і резолюцій, прийнятих на Конференції, були включені в Заключний акт Міжнародної конференції з прав людини і передані Генеральній Асамблеї для подальшого розгляду [15]. 19 грудня 1968 р. 115 голосами «за» ГА ООН оформила напрацювання Міжнародної конференції з прав людини у Тегерані у підсумкову резолюцію 2442 (XXIII) [18, р. 49].

У прокламації, що складалася з 19-ти пунктів за результатами зустрічі у Тегерані, йшлося, що вкрай важливо, аби члени міжнародного співтовариства виконували взяті на себе зобов'язання сприяти і заохочувати повагу до прав людини і основних свобод незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань (пункт 1). Відзначалося, що з моменту прийняття Загальної декларації ООН домоглося істотного прогресу у визначенні стандартів у реалізації і захисті прав та основних свобод людини (пункт 4). Вкотре підкреслювалося, що основною метою ООН у галузі прав людини є досягнення людьми максимуму свободи і гідності. Задля реалізації цієї мети закони кожної країни повинні забезпечувати кожній людині, незалежно від раси, мови, релігії або політичних переконань, свободу вираження думок, доступ до інформації, а також право брати участь у політичному, економічному, культурному та соціальному житті своєї країни (пункт 5) [14].

Таким чином, Міжнародна конференція з прав людини 1968 р. у Тегерані стала першою конференцією подібного характеру в історії міжнародних відносин. В умовах «холодної війни» ухвалені резолюції характеризували незначний поступ у співпраці в сфері захисту основних прав і свобод людини. Увага до дотримання прав людини перетворилася на дразливий чинник для низки країн, в яких систематично ці права порушувалися. Дії українських представників під егідою СКВУ у напрямку донесення інформації про перманентні порушення прав людини і переслідування інакодумців в Українській РСР далі інформаційної кампанії не пішли. Діяльність ж офіційної делегації УРСР обмежувалася строгими рамками радянської політики і пропаганди. Тегеранська конференція підсумувала двадцятирічний період становлення й удосконалення міжнародних норм і принципів щодо забезпечення прав людини, започаткувавши новий етап- етап моніторингу за дотриманням прав

людини, апогеєм якого став гельсінський процес 1970-х років. Однак, знову ж таки, через політичні розбіжності наступна - Друга Міжнародна конференція з прав людини відбулася щойно 1993 р. у Відні - тобто вже по завершенні «холодної війни».

Література

1. Бродович Г. Світова Асамблея в питаннях прав людини в Монреалі / Галя Бродович // Студент. Газета Союзу українських студентів Канади. - 1968. - Липень-серпень. - С. 1-2.
2. Гомін України. - Торонто. - 1967. - 22 квітня.
3. Донеллі Дж. Права людини у міжнародній політиці / Джек Донеллі. Пер. з англ. Тараса Завалія. - Львів: Кальварія, 2004. - 280 с.
4. Звернення Комітету Українців Канади з нагоди Дня солідарності з українським народом 28 квітня 1968 р. // Нові дні. Універсальний ілюстрований місячник (Торонто). - 1968. - Квітень. - 4.219. - С.31.
5. Канадійський фермер. - Вінніпег. - 1968. - 4 травня.
6. Островский Я. ООН и права человека / Яков Островский. — Москва: Международные отношения, 1968. - 189 с.
7. Сосновський М. Між оптимізмом і песимізмом. Вибрані статті і есеї 1968-1975 / Михайло Сосновський. - Нью-Йорк; Торонто: Trident International, 1979. - 735 с.
8. Український голос. - Вінніпег. - 1968. - 3 квітня
9. Центральний держаний архів зарубіжної українки (далі - ЦДАЗУ), ф. 50 (Українське Національне Об'єднання [УНО, Канада], оп. 2, спр. 5 [Листування КЕ УНО з Сенатом Канади, організаціями та приватними особами]) - 68 арк.
10. ЦДАЗУ, ф. 36 (Світовий конгрес вільних українців), оп. 1, спр. 51 (Документи [листи, газетні статті, інформаційні листки, повідомлення, вирізки з газет та ін.] відносно оборони прав людини, політв'язнів, церкви в СРСР) - 145 арк.
11. Цікавий відгомін участі українців у Тегерані // Екран. - Чикаго. - 1968. - № 39-40 (Травень-серпень). - С. 10.
12. Final Act of the International Conference on Human Rights, Teheran, 22 April to 13 May 1968 / United Nations. New York, 1968. - 61 p.
13. International Conference on Human Rights. Teheran, 22 April - 13 May, 1968 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.un.org/en>. [11.12.2016].
14. Proclamation of Teheran, Final Act of the International Conference on Human Rights, Teheran, 22 April to 13 May 1968, U.N. Doc. A/CONF. 32/41 at 3 (1968) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://hrlibrary.umn.edu/instreet/12ptchr.htm> [20.01.2017].
15. Proclamation of Tehran [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://legal.un.org/avl/ha/fatcpr/fatcpr.html> [25.11.2016].
16. Resolutions adopted by the General Assembly during its Eighteenth Session, 17 September - 17 December 1963 / United Nations Official Records: Twentieth Session. Supplement No. 15 (A/5515). - New York, 1964. - 77 p.
17. Resolutions adopted by the General Assembly during its Twentieth Session, 21 September - 22 December 1965 / United Nations Official Records: Twentieth Session. Supplement No. 14 (A/6014). - New York, 1966. - 96 p.
18. Resolutions adopted by the General Assembly during its Twenty-third Session, 24 September - 21 December 1968 / United Nations Official Records: Twenty-third Session. Supplement No. 18 (A/7218). - New York, 1969. - 108 p.
19. Svoboda. Ukrainian Daily. - New York. - 1968. - May, 18.
20. Thompson A. S. Tehran 1968 and Reform of the UN Human Rights System / Andrew S. Thompson // Journal of Human Rights. - 2015. - 14:1. - P. 84-100.
21. What is Required by the Human Rights Clauses of Treaties other than UN Charter // International Human Rights: Problems of Law and Policy / R. B. Lillich, F. C. Newman. - Boston; Toronto: Little, Brown and Company, 1979. - P. 124-181.

Засновники:

Департамент освіти
і науки Львівської
облдержадміністрації
Комунальний заклад ЛОР
Львівський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Науково-редакційна рада:

Р. Шиян (голова)
О. Гірний
О. Дуда
Л. Мазур
І. Приходько

Головний редактор:

Н. Пастушенко

Редакційна колегія:

М. Барна
Д. Герцюк
М. Савчин
П. Сікорський
О. Шиян

Заступник головного редактора:

М. Кацюба

Літературний редактор:

Я. Сенчишин

Коректори:

І. Котик
М. Котик-Чубінська

Технічний редактор:

Т. Козак

Дизайн та верстка:

Т. Козак

Адреса редакційної колегії:

Львів-79007, Огієнка, 18-а,
Тел. 244-55-32

E-mail: [loivno\(a\).ukr.net](mailto:loivno(a).ukr.net)

Редакційна рада
розглядає рукописи

обсягом до 20 сторінок, роздруковані
з електронних носіїв у форматі А-4
(додається)

через два міжрядкові інтервали.

Автори статей подають також:

повні відомості про себе,
ким і де працюють або
навчаються,

домашню адресу з поштовим індексом.

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНА ОСВІТА

*Мудрий Мар 'ян,
Пастушенко Роман*

Концептуальні основи єдиного курсу історії
(історії України та всесвітньої історії) ХХ
і початку ХХІ століття для старших класів
загальноосвітньої школи .....

Полещук Тамара

Російська Федерація у 2000-х роках: влада й
суспільство (на допомогу вчителю історії).

Сіромський Руслан

Українські репрезентації на міжнародній
конференції з прав людини у Тегерані 1968 р. 13

Гусаков Ігор

Право на життя:
юридичні аспекти крізь призму моралі 19